

Tonko
Maroević

Ovalno i valno – nemonumentalno

Vasko Lipovac – Retrospektiva, Galerija Klovićevi dvori,
14. rujna 2017. – 25. veljače 2018.

AUTOR IZLOŽBE: Zvonko Maković

Retrospektiva kipara i slikara Vaska Lipovca, što se održava desetak godina nakon njegove smrti, prvi je pravi korak prelaska iz kronike u povijest. Naime, iznimna autorova agilnost tokom života činila ga je učestalo prisutnim na izložbama i u javnim prostorima, na brojnim lokalitetima i u različitim medijima; kao malo koji suvremeni umjetnik težio je da svoje iskustvo podijeli sa širom publikom i može se kazati da je s pravom stekao

iznimnu popularnost, a posebno u svojim dvjema matičnim sredinama (Kotoru i Splitu). Ovom je prilikom njegova više no polustoljetna karijera ponuđena u Zagrebu na doličan uvid te su postavljene premise za njegovu definitivniju valorizaciju i historizaciju.

Nema dvojbe da je upravo Zagreb pedesetih godina prošloga stoljeća dao Lipovcu vrlo važan, pa i bitan, formativni poticaj, da mu je školovanje na Akademiji

↓ S postava izložbe, FOTO G. Vranić

©
S postava
izložbe, FOTO
G. Vranić

primijenjenih umjetnosti, pa zatim specijalizacija u Majstorskoj radionici Krste Hegedušića, omogućila primjeren uvid u modernu tradiciju oblikovanja i uputila ga izazovima suvremenosti. Međutim, isto tako je nedvojbeno kako mu je odluka da se vrati na rodni Mediteran (premda ne u zavičajni Kotor, nego u afektivno posvojeni Split) omogućila plodnije samostalno sazrijevanje i nalaženje autentičnije

inspirativne niti. Osim toga, stanovita izdvojenost od pomodnih tokova, pa i izravnija mogućnost poticajnih narudžbi, koje su podjednako odgovarale potrebama sredine i potencijalima samoga umjetnika, rezultirale su sintezom, simbiozom modernoga izraza i baštinske poputbine.

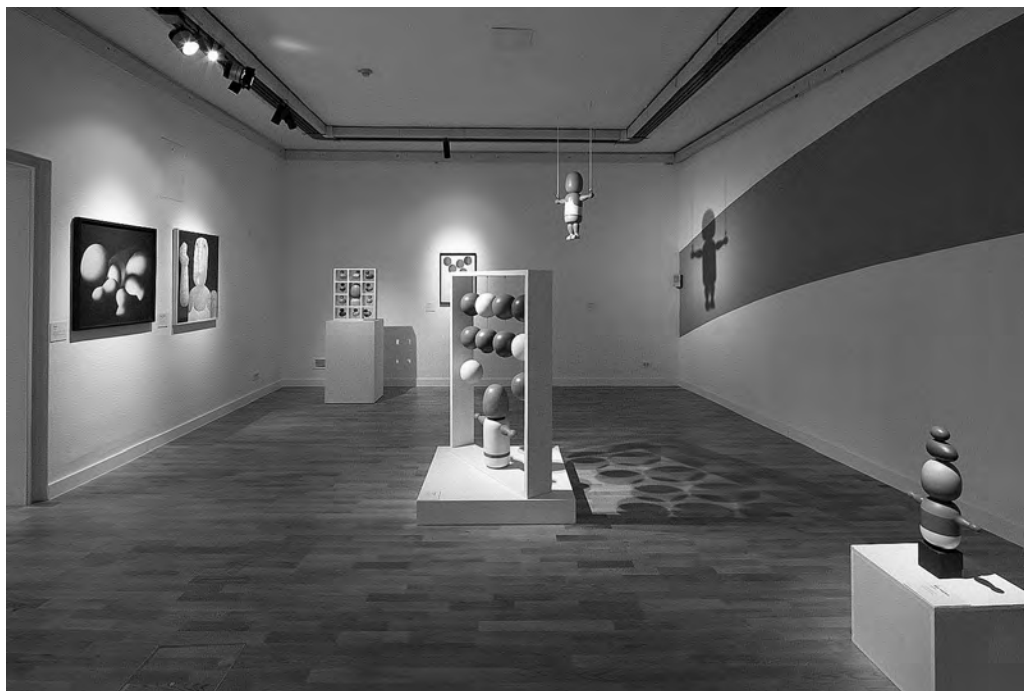
Izložba s razlogom započinje ranim radovima, čak s onima nastalima tokom akademskoga studija. Nekoliko obiteljskih

portreta svjedoči darovitost i motivaciju, a prve realizacije (vitraj *Žena s mačkom*, 1955.) dobro svladanu abecedu organske stilizacije. S dva rana rada, *Kišobrani* i *Ikona* (1956) Lipovac je već došao na prag vlastite motivike i osobnoga stila, da ne kažemo čak posebne ikonike. S pravom priređivač izložbe, Zvonko Maković, u njihovu antropomorfizmu i istodobnom geometrizmu, prepoznaje prototipove autorovih potonjih klasičnih ostvarenja, pa dakako i utjecaj bizantinizirajućega slikarstva iz rodne mu sredine. Međutim, na ravnome putu prema sasvim osobnoj figurativnoj morfologiji ispriječila se cezura kratke faze geometrijske apstrakcije. Čini se da je i Lipovac trebao platiti obol epohi (i svojevrsnom utjecaju EXAT-a) te se dokazati radikalnošću otklona od mimetičnosti. Činjenica je da se serijom apstraktnih ("piceljevskih") Kompozicija naš slikar predstavio na izložbi u engleskom Yorku (zapravo na prvoj samostalnoj prezentaciji uopće, no s Ordanom Petlevskim), zarativši

pritom kompliment od, ništa manje, Herberta Reada.

Antejskim dodirima s morskobalnom i sredinom "dugoga trajanja" (dakle, dolaskom u Split po diplomiranju) Lipovac se rješava pretenzija da se nameće na terenu što su ga drugi već osvojili i ispunili te odabire prostore po mjeri vlastitih emocija i intuicija, asocijacija i percepcija. Vraća se sjećanjima i prizorima iz mladosti, nastavlja na nadahnuću "ikonama", ali filtriranim iskustvima modernističke redukcije i obogaćenom afektivnim kategorijama melankolije i nostalgije, senzualnosti i podsmješljivosti. Doista je neobično koliko je slojevitosti i suznačenja kipar unio u svoje pojednostavljene i sažete figure i prostore, atribute i znakove.

Najprvo se Lipovac javlja kao ironično-pateični evokator bokeških ambijenata i situacija: brda i uvala, kuća i obala, brodova i crkava, mornara i mladenki, stanara i šetača. Kad iz dvodimenzionalne plohe prelaze u masu i volumen kiparske obrade

ti isti likovi (ne još i krajolici) zadobijaju puninu, oblinu, najčešće ovalnu jedrinu. Ta se ovoidna forma katkad i sasvim osamostaljuje, postaje jajolikom ili jabukolikom česticom s onu stranu figuralne aluzivnosti. Na tim je premisama Lipovac sačinio prve svoje javne skulpture, namijenjene ulicama i trgovima Splita III, u kojima je nastojao afirmirati čistoću i jezgrovitost uravnoteženih strukturalnih sklopova, varijacija na temu sfernih serija.

Korak dalje značilo je udaljavanje od zavičajnih obzora i suputnika prema općenitijim, univerzalnijim likovima i tipovima. Sretna je bila kipareva ideja da se pozabavi motivom sportaša. Naime, njegovi čovjekoliki volumeni (zaobljeni valjci na koje je nasadena ovoidna masa, najbližnji čunjevima na kuglani) dobili su priliku da se – promjenom položaja, orijentacije ili dodatkom ponekoga atributa – diferenciraju različitim funkcijama i ulogama. Tako smo dobili Lipovčeve ekvilibriste i žonglere, vježbače i skakače. Prve je nizove takvih skulptura

radio u obojenom drvu (insistirajući na intenzivnom i kontrastnom koloritu gotovo popartističkog učinka), a potom je sačinio grupu sličnih figura izvedenih u mesingu i niklu (dotjeranome do visokog sjaja, postižući tako krajnju reduktivnost i lapidarnost, svojevrsnu objektivnost zaokruženoga estetskog oblika). Kombinatorikom temeljnih elemenata ostvarena je primjerena ludička funkcija.

Fazu esencijalizma i minimalizma sredstava, tendenciju purizma i objektivnosti učinka zamijenila je uskoro uvećana stvaralačka sloboda i odgovarajuća zaigranost. Nije se Lipovac odrekao svojih konstitutivnih plastičko-statičkih (i na svoj način geometrizirajućih) tekovina, ali je na njih nadgradio iskustva što proizlaze iz specifičnosti obrade. Radeći u drvu, više ga nije tretirao strojno nego ručno, afektivno, izvlačeći iz njega sržnu oporu tvarnost ili mekoću i toplinu epiderme, da bi na kraju uglavnom intervenirao kromatskim nanosima. Radeći pak u bronci, sve više je koristio dinamiku žljebova i udubina,

©

S postava
izložbe, FOTO
G. Vranić

preljeve svjetlosti i sjene, tokove draperija i ornamenta, razmjenu sjaja i zagasitosti, artikulirajući površine do traženih ekspresivnih akcenata.

Tematski repertoar također mu se u međuvremenu proširio, uvećao. Mnoge su glave zadobile određenija fizionomijska svojstva, povremeno prave portretne (pa i autoportretne) crte. Uz šaroliko društvo običnih ljudi i karikaturalno

shvaćenih maski (*Diva, Kralj, Dr. Jure, Ribar, Grofica, Biskup, Plavi šešir* itd.) učestali su i svečani – ali ipak ležernije shvaćeni – likovi svetaca i dostojanstvenika, nastali po narudžbi ili po vokaciji autora vezanoga uz duh podneblja i poštivanje tradicijskih slojeva: *Sv. Jere, Marul, Sv. Vlaho, Sv. Sebastijan*. Doista, nitko ne bi bio u stanju poput Lipovca dolično izvesti traženi zadatak, a ne iznevjeriti vlastite poetičke pretpostavke

©

S postava
izložbe, FOTO
G. Vranić

-intimne zahtjeve pročišćenosti i podsmješljivosti, jezgrovitosti i jednostavnosti, nježne empatije i stidljiva poštovanja.

S istim je zalogom Lipovac ušao i u javne prostore, postižući, s obzirom na težinu i objektivnu zahtjevnost zadataka, možda još uvjerljivije rezultate. Tu su reljefne ploče iz kotorske povijesti (za mjesni Pomorski muzej), na kojima

je raznolike sekvence s puno likova i ambijenata uspio prevesti u čitki i jasni plastički jezik prizmi i oblina, istaka i grebotina. Još je elementarniji reljefni strip na temu blažene Ozane Kotorske (za vratnice crkve Sv. Marije Collegiate), gdje je naracija strogo podvrgnuta logici prostorne organizacije. Spomenik Draženu Petroviću izvanredno je riješio

obavezu prepoznatljivoga znaka, koristeći gotovo citatno amblematični igračev stav, a sugestiju dinamizma postigao je parcelacijom, ritmiziranjem “pozitivnih” i “negativnih” (ispunjenih i ispuštenih) dijelova prizora na kamenom bloku. U prijedlogu za spomenik Marku Maruliću Lipovac je došao do figure pune nutarnje sabranosti, a gipke i gotovo melodiozne modelacije, lišene pretjerane retoričnosti i daleke svakom ispraznom monumentalizmu.

Na izložbi, dakako, javna je parcela djelovanja samo simbolički prisutna, a dominantna je na zrelih i kasnim umjetnikovim radovima, u kojima je on postigao maksimum opuštenosti i lakoće, no bez posebnih ustupaka dopadljivosti. Riječ je o ciklusima erotskoga i sportskoga predznaka, s brojnim djelima što se prepliću i dopunjuju, šire i granaju. Od Adama i Eve do suvremenih zaljubljenika, poznanika, ženika, razvratnika ili pukih čimbenika neodoljive spolnosti Lipovčeve *figurae Veneris* mogu izazvati podsmijeh ili sućut (ne, naravno, i sablazan), no neće nikad zanijekati visoku metjersku razinu i dosjetljivost oblikovnih rješenja.

Lipovčeve definitivne drvene sportaše isto tako karakterizira humorna nota i empatijska participacija, no još više domišljena koloristička gama i suptilna modelacija. *Vježbač na konju* i *Dizač utega*, *Bacač kugle* i *Skakač s motkom* mogli su se zadržati u komornim okvirima dvorane, ali *Trkač* i *Skakač s daske* nužno su se uputili prema eksterijeru, a na trg i ulicu morali su izaći *Biciklisti* (u velikoj grupi raznolikih položaja, dresova i stavova), gdje su u javnome prostoru mogli zateći i neke druge kreativne emanacije istog umjetnika.

Eto, u samoj blizini Lipovčeva ateljea naići će na *Plavo stablo*, sretan spoj organskih i konstruktivističkih silnica imaginativne energije. Dođu li do idealne obale susrest će se s nizom varijanti kipareva *Vala*, plošnih paralelno postavljeni metalnih panela s gornjim rubom dinamičnoga obrisa “kresti” i udubina. Na obalnim liticama pak (u Rapcu, 1998) Lipovac je izveo krajnji sažetak i sumu svoga oblikovnog sustava: po hrapavim škrapama “posijao” je čiste bijele kamene kugle, apsolutno zatvorena i neutralna geometrijska tijela, i doveo ih u sukob (ili izazovnu konfrontaciju) s izražajnom prirodnom sredinom. Ali umjetnik je znao da će iz dodira objekata apsolutno skladne voluminoznosti i okoliša krajnje nemirne razvedenosti izbiti ne samo neočekivani efekt nego i dodatno značenje, novu vrijednost, mjerilo s onu stranu ljepote ili uporabnosti.

Velikom, reprezentativnom izložbom Vasko Lipovac se vraća u Zagreb, podsjećajući na sve ono što je dobio školovanjem i druženjem s kolegama na Akademiji primijenjenih umjetnosti, a pogotovo afirmirajući jak osobni ulog i daljnji kreativni rast po kojemu zaslužuje istaknuto mjesto u novijoj hrvatskoj umjetnosti, posebno figurativnih tokova u drugoj polovini dvadesetoga stoljeća. Premda neka oblikovna i tehnička svojstva nužno dijeli sa suputnicima poput Lončarića i Boureka, pa i Jakića (ideja montaže elemenata, na pragu multipla), njegov sredozemni senzibilitet, duboka uronjenost u doživljaje i svjetlost podneblja te sposobnost nalaženja najprimjerenijih solucija za raznovrsne zadaće daje mu neodvojiv i neodoljiv osobni pečat, jamče ulogu modernoga klasika. x